

# Maironis ir senoji tradicija

Dainius RAZAUSKAS

*Straipsnio objektas – Maironio poezija, tiksliau, lyrika, nes stambesnių žanrų kūriniai nenagrinėjami. Tikslas – parodyti jos galias sąsajas su senąja lietuvių tradicija (religija, mitologija, tautosaka). Metodas analitinis. Išvada turėtų būti akivaizdi straipsnį perskaičius: Maironio poezijoje apstu ne tik senosios tradicijos pavienių motyvų, bet ir ištisių temų, ir netgi savotiškų „poetinių rekonstrukcijų“ bei interpretacijų. Pažymėtina, jog daugeliu atvejų peržengiamos vien lietuvių ar baltų senosios tradicijos ribos ir ataidi indoeuropiečių ar net visos žmonijos senovę menantys vaizdiniai.*

*Po Maironio citatų skliaustuose nurodomi leidinio Maironis 1988 puslapiai.*

*Prasmėnys: Maironis, senoji lietuvių tradicija, religija ir mitologija poezijoje*

Neseniai pasirodė Brigitos Speičytės knyga „Anapus ribos: Maironis ir istorinė Lietuva“ (Speičytė 2012), kurioje labai iškalbingai atskleistas itin glaudus Poeto santykis su Lietuvos literatūrine tradicija, tiek lenkakalbe, tiek lietuviakalbe. Tačiau Maironio saitų su tradicija ji anaiptol, toli gražu neišsemia. Kita ne mažiau gili ir gyvybinga jo kūrybos šaknis veda į senąją lietuvių tradiciją (o kitąsyk ir dar giliau), pasiekusią mus per istorinių šaltinių žinias bei tautosaką, XIX a. dar labai gyvybingą ir gausią. Tai, kad tautosaka Maironiui buvo pažįstama, gerai pažįstama, – irgi ne naujiena. Pasak Vandos Zaborskaitės, nuo pat vaikystės „jį gaubė tautosakos grožio ir fantastikos stichija“, kurią spinduliavo pirmiausia auklė Ona Palkevičiūtė: „Tai buvo gyva, energinga mergina, dainininkė ir pasakotoja“, ir apskritai „neabejotina, kad šeimoje būta sąmoningo požiūrio į savo nacionalinę kultūrą: čia buvo aišku, kad žodinė liaudies kūryba yra vertybė“; paskui, mokydamasis Kauno kunigų seminarijoje, būsimasis Maironis jau pats „rūpinasi pažinti lietuvių literatūrą, filologiją, tautosaką“ (Zaborskaitė 1968, 12–13, 16, 49) ir t.t. Vertas tad bent kiek praskleisti ir šis Poeto įkvėpimo bei vaizdinių šaltinis.

Poezijoje Maironio dėmesys senajai lietuvių tradicijai bei jos palikimui – akivaizdus, matomas plika akimi. Jį tiesiog šaukte šaukia tokie programiniai, chrestomatiniai, kone liaudies dainomis virtę eilėraščiai, net

patys jų pavadinimai, kaip „Milžinų kapai“, „Šatrijos kalnas“, „Medvėgalio kalnas“, „Dyvitis“, „Užkeiktas Skapiškio varpas“, „Jūratė ir Kastytis“, „Čičinskas“ ir t.t. Pavadinimams nenusileidžia turinys.

\* \* \*

Antai eilėraštyje „Šatrijos kalnas“ minimos raganos:

*Piktos raganos kaip kitados  
Šatrijos nebelanko bent dieną;  
Bet jos aukštį pasiekt be maldos  
Pakeleivį baugina ne vieną.  
[...]*

*Bet vidurnaktį čia neramu:  
Tartum dvasios po žemių vaitoja;  
Girios krūpčioja slaptینگumu,  
Trinksi kalnas, lyg raiteliai joja.*

*Gal tai raganos verkia dievų,  
Dėl kurių šventą ugnį kūreno,  
Ir nuo kalnų, kalnelių, kalvų  
Čia sau renkas iš įpročo seno. (201–202)*

Raganos čia, beje, ne tik minimos, bet ir interpretuojamos kaip senojo tikėjimo žynės, andai dievams kūrenusios šventą ugnį.

\* \* \*

Eilėraštyje „Medvėgalis“ užmintas liaudies padavimas, aiškinantis šio kalno vardą:

*Pasakyk gi, meldžiamasis,  
Kas mudviejų gali  
Plačiau Žemaičių šalį  
apveizėti? (204)*

Vienas iš padavimo variantų skamba taip: *Kai buvo lietuvių karai su švedais, tai švedai netikėtai užpuolė aplinkinius gyventojus. Žmonės nebegalėjo apsiginti nuo švedų, tai subėgo į tą kalną, nes ten buvo iškasti urvai ir įdėtos didelės geležinės durys, kurios, žmonės pasakojo, ir dabar tebėra užgriuvusios žemėmis. Niekas nedrįso iš-eiti lauk pažiūrėti, ar tebėra švedai. Paskui atsirado dvi*

*mergaitės, pasakė: „Mudvi galim. Mes išeisime ir pažiūrėsime, ar tebėra švedai“. Jos išėjo, pažiūrėjo, o švedų jau nebebuvo. Grįžusios atgal, pasakė, kad švedų jau nebėra. Žmonės išėjo iš to kalno. Nuo žodžių „mudvi galim“ kalną pavadino Medvėgaliu (LTs IV, 658: Nr. 751; VIEMD, 93: Nr. 128).*

\* \* \*

Eilėraštyje „Dyvitis“ (207–209) kalbama apie Šilalės r. ežerą ir kalną, vardu *Dievytis*, kurį grynai mitiniame kontekste, tiesiog kaip dievybę, jau XVI a. mini Jonas Lasickis: *Praeterae, sunt certis agris, quemadmodum nobilioribus familiis, singulares dei. videlicet Deuoitis agri Poiurskii, Vetustis Retovskii...* „Be to, tam tikros apylinkės, kaip ir kilmingesnės šeimos, turi atskirus dievus. Pavyzdžiui, Pajūrio apylinkė – *Deuoitis*, Rietavo – *Vetustis*“ ir t.t.; V. Ališauskas, apibendrinamas ligšiolinius tyrimus, sako: „Pajūrio apylinkėse geriausias kandidatas į Dievaičio toponimą ir hidronimą – Laukuvos valsčiuje esantis ežeras Dievytis arba Dievietis, į jį įteka Šventupis ir Jautkaklis, prie ežero to paties vardo kalva. Kita vietovė, *Vetustis*, irgi aiškiai paliudyta – Rietavo klebonijai priklausė Vėtušių (*Wetusze*) kaimas“ (Ališauskas 2012, 61, 112, 113).<sup>1</sup> Vėliau Liudvikas Adomas Jucevičius pasakoja, esą „Baltijos jūros krantų gyventojai mini gana dažnai tam tikrą būtybę, vardu *Dzivsvits*, kurią garbina kaip jūreivių globėją ir jūrų dievą“, į kurią esą dainomis kreipiasi: *...Dzivsvitise dievaiti, / Sergėk mūsų laivaiti. / Dzivsvitise! Dzivsvitise!* (Jucevičius 1959, 79, plg. 528); Jucevičių kartoja bei rutulioja Teodoras Narbutas (Narbutas 1998, 104–105). XIX a. vidury dar apie Dievytį, pavadindamas jį beveik kaip Maironis – *Diwitis*, rašo A. Kašarauškas-Kossarzewskis (TŽ I, 109; TD III, 120). Todėl tikrai, Maironio žodžiais:

*Turi Dyvitis daug turtų,  
daug užburtų paslapčių:  
Daugel pasakų senovės! ...  
ir šio meto atminčių! ... (209)*

\* \* \*

Eilėraštis „Užkeiktas Skapiškio varpas“ (210–212) iš esmės tiesiog yra sueiliuotas padavimas apie nuskendusį Skapiškio varpą: *Bevežant pavasarį per Skapiškio ežerą bažnyčiai varpus, įlūžęs ledas, ir nuskendę ežero dugnan varpai sykiu su arkliais. Taigi dabar kai skambina Skapiškio bažnyčios varpais, tai anie, nuskendėliai, atsiliepia: „Ką daryt, bro! / Ką daryt, bro!?“ ... (LTs IV, 646:*

1. Apie patį vietovardį *Dievytis* daugiau žr. Grinaveckis 1960, 321–322.

Nr. 727; VIEMD, 145–146: Nr. 126). Tai įprasto, gerai žinomo tipo padavimas, kokių Lietuvoje užrašyta daug.<sup>2</sup>

Eilėraštis „Jūratė ir Kastytis“ (216–218) – vėlgi poeto sueiliuotas ir taip kartu tautoje paskleistas padavimas, šiaip jau žinomas vien iš L. A. Jucevičiaus (Jucevičius 1959, 80–81, 430–434, žr. 40, 623).

Eilėraštis „Čičinskas“ (219–225) – irgi sueiliuotas padavimas apie piktą poną Čičinską (turintį istorinį prototipą – Upytės dvaro savininką lenkų bajorą Vladislovą Sičinską), nutrenktą Perkūno ir kartu su savo dvaru prasmegusį skradžiai.<sup>3</sup>

\* \* \*

Eilėraštyje „Milžinų kapai“ sakoma:

*Sutrinko miškai  
Lyg Perkūnas aukštai,  
Ir štai netikėtai lietuvi ai  
Tarytum ugnis,  
Kad ant stogo užšvis,  
Apraitė kryžiuočius užgriuvę. (200)*

Regimai čia mitologijos nedaug – tik tiek, kad lietuvių antpuolis prilyginamas Perkūno trenksmui, o lietuvių kariai, vadinasi, – pačiam Perkūnui. Tačiau tai nėra taip trivialu, taip paviršutiniška, kaip iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti. Štai vedų laikų Indijoje karo vadas, karalius rituališkai tapatinosi su griausmasvaidžiu Indra, o priešą tapatino su Indros mitiniu priešiniu Vritra, kurio vardas, kaip bendrinis daiktavardis, ypač kai vartojamas daugiskaita, savaime reiškia tiesiog „priešą, priešininką“<sup>4</sup>. Į tai jau XX a. pradžioje dėmesį buvo atkreipęs A. M. Hocartas: „Kadangi karalius yra Indros atstovas, tai jis, kaip ir Indra, pirmiausia kovoja su demonais, ir tik paskui – su žemiškaisiais priešais“ (Hocart 1970, 157). Tas pat ir Europoje: „Karvedys mėgdžioja Dievą, kuriam atstovauja, ir kaip kad Dievas sutriuškina Velnią, taip jis sutriuškina Velnią garbinančius netikėlius: ‘Šventosios Trejybės apsauga ginkluotas, tegu jis, nenugalimas kareivis, visuomet įveiks Velnio kariaunas’“ (Hocart 1970, 160).

Panašiai, matyt, būta ir Lietuvoje. Pasak Gintaro Beresnevičiaus, lietuvių piliakalniai ne tik buvo skirti gynybai, „bet galėjo turėti stiprių sąsajų ir su Perkūno mitologija. Genties ar teritorinio vieneto karinis vadas,

2. Žr. LTs IV, 646–647: Nr. 727–730; VIEMD, 145–149: Nr. 215–223; KrbŽA, 46, 78, 105, 135, 149, 194, 205–207: Nr. 83, 169, 232, 302, 303, 344, 442, 467, 468; KrbLPK, 46–47: Nr. 148–152 ir kt.

3. Žr. LTs IV, 653–654: Nr. 741; VIEMD, 111: Nr. 163; Laurinkienė 1996, 138; Jurginis 1976, 112–113 ir kt.

4. Žr. T. Jelizarenkovos straipsnį jos parengto „Rigvedos“ vertimo antrajame tome (Ригведа 1995, 472) ir pačią „Rigvedą“ (pavyzdžiui, VII.18.6, 11, 19), taip pat Monier-Williams 1899, 1007 ir kt.

reziduojantis 'ant kalno', mitologiškai galėjo būti sutapdinamas su Perkūnu (nebūtinai – sąmoningai), o karo atveju, kai pilaitės gynėjus 'ant kalno' atakuodavo 'pakalnės' pajėgos, jos savaime sutapdavo su velniško požemių ir vandenių pasaulio mitologema, o su šia sritimi Perkūnas nuolat ir sėkmingai kovoja (tokie įvaizdžiai, galima spėti, archetipiškai ar gal sąmoningai turėdavo reikšties pilaitės ir pilionių ar viso teritorinio junginio ideologijoje)“ (Beresnevičius 1998, 43–44; Beresnevičius 2004, 254).<sup>5</sup>

Savo ruožtu, pasak Daivos Vaitkevičienės: „Vertinant iš karų su kryžiuočiais perspektyvos, įdomu, kad Perkūno priešininkas Velnias lietuvių folklore iki šiol vaizduojamas kaip vokiečiai (nežinoma atveju, kad Velnias pasirodytų kaip kitos tautybės asmuo, pavyzdžiui, lenkas, rusas ar kt.). Ir vienas būdingų Velnio eufemizmų yra *vokietukas*. Ne vienas senesnės kartos lietuvių mitologijos tyrinėtojas tokį Velnio tautinį identitetą veda iš kovų su kryžiuočiais laikų. Jei tai tiesa, tada galėtume teigti, jog prieš demonizaciją lietuvių kultūroje remiasi mitologiniu modeliu – karas mitologiškai įsivaizduojamas kaip kova tarp dievų, o baltų (bent jau lietuvių) karo dievu laikytinas Perkūnas, tad įtikėtina, kad šios kovos priešininkas turėtų būti Velnias, su kuriuo Perkūnas kovoja ir jį persekioja. Šimtametis karas su vokiečių riteriais, nešusiais kitokią, Perkūnui priešišką, dievą, galėjo turėti įtakos, kad Perkūno priešininkas įgytų vokišką identitetą. Tačiau bet kuriuo atveju priešų ir / ar jų dievų demonizavimo tendencija yra akivaizdi“ (Vaitkevičienė 2007, 180; plg. Dovydaitis 1935, 229–231).

Dėl to dar atsižvelgtinas Maironio eilėraštis „Nevėžis per karą“, kuriame, nors kalbama apie Pirmąjį pasaulinį karą, labai aiški yra jo sąsaja su kryžiuotiškąja senove ir podraug „velniška“ vokiečio tapatybė:

*Žudė kryžiuočiai! Švedai naikino!  
Plėšė Prancūzų laikai!...  
Bet nei prabočiai to nepažino,  
Ko susilaukė vaikai:*

*Eina g e r m a n a i n u o M a g d e b u r g o,  
Eina nuo Reino vagos;  
Nuo Regensburgo, Mainco, Augsburgo  
Plaukia banga po bangos.*

*Kaizeris veda, viešpats Berlyno,  
Kerštui t e u t o n u s v i s u s;  
Ko neišplėšė, tai sunaikino,  
Kaip audražygis baisus!*

*Juodo Nevėžio bangos nutilo:  
Tiek dar nematė v e l n i ū... (175–176)*

\* \* \*

Pačią eilėraščio „Milžinų kapai“ pavadinimą pateisina paskutinis jo posmas, šitaip apibūdinantis andai įvykusio mūšio su kryžiuočiais vietą:

*Dabar ten baisu  
Ir nakčia nedrąsu!  
Net vyrai aplenkti mėginą:  
Esą tai senų  
K a p a i m i l ž i n ū,  
Ir kartais net pasivaidiną. (200)*

Milžinų kapai, arba *milžin-kapiai*, kaip kad lietuvių pavadinami pilkapiai, minimi ir kituose Maironio eilėraščiuose, pavyzdžiui („Aš norėčiau prikelti“):

*Aš norėčiau prikelti nors vieną senelį  
Iš k a p ū m i l ž i n ū  
Ir išgirsti nors vieną, bet gyvą žodelį  
Iš senųjų laikų. (53)*

Čia ir tiesioginis senosios tradicijos (lo. *tra-ditio*, pažodžiui „per-davimas, per-dava“) ilgesys, troškimas ją per-imti, aiški užuomina į gausiai žinomus Lietuvoje *pa-davimus* apie pilkapius ir apie tai, kad juose palaidotų senovės karžygių būta milžinų, gyvenusių žemėje prieš atsirandant ir išplintant šiuolaikinims „mažiems“ žmogieliams (žr. KrbLPK, 12: Nr. 29).

Iš rašiusių apie tai senųjų autorių pirmiausia turėtinas omeny L. A. Jucevičius: „*Milžinų kalnai*, kaip juos to krašto žmonės vadina, yra tai didžiausios kalvos, kūgio pavidalo. Milžinai, pasak liaudies pasakojimų, buvę tai nepaprasto ūgio žmonės, jie gyvenę seniai, labai seniai, dar tada, kai Lietuvoje nebuvo nė vieno miesto, kada visi gyvenę giriose, ir tik vos kur ne kur tebuvo matyti pradedančių kurtis kaimelių ir pastovių sodybų. Milžinai, kurių vardus išlaikė mums liaudies padavimai, žymiausieji yra Anžulis, Alcis, Vitolfas, Gelonas, Kalnпилis ir kiti. Ūgis jų buvęs toks didelis, jog į savo pirštinės vieną pirštą galėję susidėti dvidešimt žmonių. Milžinai kariavę su daugeliu šiaurės tautų, kurios dažnai plėšdavusios Lietuvą. Sunaikinę priešininkus, jie savo pergalės atminimui pildavę didžiausius kauburius, ir iš to atsiradę pas mus *milžinų kalnai*“; „Ką apie tuos pasakojimus reikia manyti? Ogi tą, kad seniau, matyt, tikrai buvo Lietuvoje vadų, vadintų aukščiau paminėtais vardais, kurie savo pergalių atminimui pildavo kalnus“ (Jucevičius 1959, 565–566). Be minėtų, žinomas ir milžinas Džiugas bei jo vardo kalnas

5. Mano apie tai trumpai jau kalbėta kita dingstimi: Razauskas 2011, 235–236; Razauskas 2011a, 139–140.

Alsėdžių apylinkėse: „Tų apylinkių liaudis šį piltinį kalną vadina Džiugo kalnu, o tasai buvęs kažkoks Žemaičių riteris, kuris dar gyvas būdamas savo rankomis supylęs tą piliakalnį ir paskyręs jį sau už kapą“ (Jucevičius 1959, 417; VIEMD, 42: Nr. 31). Iš XIX a. dar paminėtinas Mečislovo Davainio-Silvestraičio užrašytas pasakojimas: *O tei del to, kad prieš tvanų metų buvo tik dideli žmonys, šios gadynės anus seniejai žmonys vadina milžiniais*; o prasidėjus naujiems laikams, buvo pasakyta: *Nu, tei dabar naujas jūsų prasideda sviatas ir maži žmonys* (DvPSO, 205–206: Nr. 61). Pasak padavimo, B. Kerbelytės užrašyto 1965 m. Švendubrės k., Varėnos r.: *Šnekėjo, kad buvo dideli, stiprūs žmonės. Jo viena ranka buvo kaip mano šlaunis. Jau mūs kelinta karta vis silpnesni ir silpnesni. Bus tokie žmonės nestiprūs, kad devyniese vieną vištą pjaus* (VIEMD, 42: Nr. 29). O padavime iš Klišabalės k., Širvintų r., Norberto Vėliaus užrašytame 1969 m., pasakojama, *kad būk tai ir čia tokie milžinai gyveno. Kartais žmonės ir kaulus tokius atrasdavo, kad kaulas būdavo sulig žmogum didumo. Ir dar sakė, kad tie milžinai supylė tuos piliakalnius* (VIEMD, 35: Nr. 9). Ir t.t.

Šiuos vaizdinius mena ir kiti Maironio posmai:

*Girios užė ten, minėjo  
Praeities laikus,  
Kai lietuvis netikėjo,  
Jog belaisviu bus.*

*Ten apleistos pilys griūva  
Ant kalnų aukštai;  
M i l ž i n ū ten kaulai pūva,  
Verkia jų k a p a i. (64)*

„Verkia“ milžinų kapai kaip tik dėl to, kad žmonės pasidarė maži, maži ne tik kūnu – kūnas čia išvis tėra metafora: žmonės pasidarė maži, menki savo dvasia, menkystos, susitaikę su savo nelaisve ir vergove, nebeginantys savo laisvės ir orumo. Priešingai praėjusių amžių dvasios milžinams. Žmogaus „didumo“ ir „mažumo“ dvasinė metafora gerai žinoma, gana priminti tokius žodžius kaip lietuvių *did-vyris*, *didžia-vyris*, kurio tikrai ne kūno *did-umas* čia pabrėžiamas, taip pat *didžia-dvasis*, indų *mahātmā* (< *mahā-ātmā*), pažodžiui „didžia-dvasis“, ir kt.

Būtent dvasinę milžino sampratą ir dvasinio atgimimo ilgesį brėžte pabrėžia dar vienas savo vaizdiniais artimas Maironio posmas:

*Sudrebėtų kapai!... Ne k a p a i d i d ž i a v y r i ū  
Užmigdyti tarp girių,  
Tik užmirusios mūsų krūtinės be žado,  
Be idėjos, be vado. (53)*

Taigi didžiavyrių (milžinų) kapai gretinami su užmirusiomis mūsų krūtinėmis, kitaip sakant, – tatau užmirusiose mūsų krūtinėse tarsi kapuose miega milžinai<sup>6</sup>, didžiavyriai, netekę žado.

Beje, *žadas* – tai ne tik „galėjimas kalbėti, kalba“ ar „balsas, amas“, bet ir „sąmonė“ (posakiuose apie ją prarastą), pavyzdžiui: *Pirmadienį mat žado neteko, antra dienį ir numirė* (Salamiestis, Kupiškio r.); *Jis žado jau nustojo* (Šeduva, Radviliškio r.); *Mamutė keletą dienų išgulė[į] be žado ir numirė* (Marijampolė); taip pat „kvėpavimas“: *Jis be žado* (F. Kuršaičio žodynas); *Iš baimės nė žado nebatgaunu* (Viekšniai, Mažeikių r.) (LKŽ XX, 26–27). Vadinasi, netekti žado – tai prarasti ne tik sugebimą kalbėti, bet ir sąmonę, ir kvėpavimą, taigi kone išties numirti. Tačiau bežadė tyła, nebylumas ir savaime yra skiriamasis mirties bei mirusiųjų pasaulio požymis. Štai Vaižganto apie Svėdasus, Anykščių r., užrašytos pasakos herojus *Randa tenai – k i t a s s v i e t a s*, *viškai ne tokie žmonės, n e g a l i s u s k a l b ė t i e*. *Pradėjo dairytis, pamatė – dvaras netoli. Inėjo tan dvaran – žmonės labai gražiai apsitaisę, po sidabru, sidabrinėm karietom važinėja, arkliai sidabrinėm patkavom kaustyti, – labai tėjam matės ramu. Ale kai pasmatė, kad jau vakaras, mislijo: kaipgi bus su naktigultu, kaipgi reik suskalbėti? Vaikštinėjo, vaikštinėjo po dvarą, nežino, nei kur ineiti, nei [kaip] suskalbėti; ir paskui vėl niekaip *n e g a l i s u s k a l b ė t i e s u a n o s v i e t o* žmonėmis (RSPS, 224: Nr. 140). Pasak baltarusių tikėjimo: *Kali dziця як раджаецца да галасно закрычыць, та яно будзе гадавацца, а калі яно маўчыць і спакойнае, та мабыць хутко памрэ* „Jeigu vaikas gimęs garsiai surinka, tai augs, o jeigu t y l i ir ramus, tai gal greitai n u m i r s“ (Сержпутоўскі 1998, 171: Nr. 1517). Neprakalba, nebylios yra senovės graikų bei romėnų vėlės, Hesiodas mirtį yra pavadinęs „atimančia balsą“ (Bremmer 1987, 84–85), esmiškai „atimančia žada“. Senovės Egipte mirusieji įsivaizduoti neprakalbantys, užkimštomis gerklomis, o mirusiųjų šalis vadinta Nebyliąja šalimi (Матъе 1996, 237, 243, 300). Ir t.t. Vytauto Ališausko apibendrinimu: „Tad nebylumo / kalbėjimo priešprieša yra pamatinės opozicijos mirtis vs. gyvybė atvejais. Iš tikrųjų gyvas yra tik kalbantysis“ (Ališauskas 2009, 64).*

Taigi mūsų krūtinės, netekusios žado, be žado, bežadės krūtinės jau vien dėl to yra užmirusios ir pavirtusios didžiavyrių kapais. Nes jos negali iš-reikšti, pa-reikšti pasauliui savo sielos, savo gyvatos, todėl negali pasaulyje gyventi. Užtat pirmasis žingsnis į prisikėlimą, pirmoji priemonė atgauti *žadą* – tai *žodis*, ir ne bet koks, ne tuščias

6. Plg. Brazdžionį: *Ir m i l ž i n k a p y viršūnė aukšto klevo, / Kur išaugo iš senolių mūs š i r d i e s* (Brazdžionis 1989, 187).

žodis, ne paviršutiniškas tuščiažodžiavimas, bet žodis iš krūtinės, iš širdies gelmių, kuriose miega tikrasis, didysis žmogus, senųjų laikų dvasios milžinas. Tai žodis, kuris *i-žodina* ir taip *pri-žadina* naujam gyvenimui praamžę dvasinę tradiciją. Tokį žodį savo eilėmis ir taria Poetas.

Ir vos tik lietuvis sukyla dvasioje, vos tik prižadina milžiną savo krūtinėje, prisikelia Lietuva. Kaip kad eilėraštyje „Nepriklausomybę atgavus“:

*Jauna, laisva, pati savęs valdovė  
Tautų eilėn įstojo Lietuva,  
Savu krauju vergijos nusiplovė,  
Sutraukius pančius išterme sava!*

*Lyg būtų grįžęs amžius Gedimino  
Ir pilkalnių sukilę milžinai!... (118)*

O tai vėlgi savaime nuoroda į senąją tradiciją, į tautosaką, vėlgi įvaizdis iš padavimų, šįsyk – iš padavimų apie miegojusią piliakalnyje ar pilkapyje didvyrių kariuomenę, laukusią ženklų keltis iš savo mirtino miego ir stoti į lemiamą kovą už Tėvynę (Balys 2002, 205: Nr. 3595; KrbLPK, 45–46: Nr. 143–145). Antai Alsėdžiuose užrašytas padavimas apie jau minėtą Džiugo kalną: *Na, ir Džiugo kalnas kur yra, ten supiltas yra tas kalnas. Ir, sako, ten milžinų kalnas yra. Ten milžinai yra tame kalne, ten jie su ginklais, su viskuo, negyvi milžinai. Bet kada bus kokia didelė bėda Lietuvai, tada milžinai kelsis* (KrbŽA, 83: Nr. 180).

Arba štai, pasak Salako apylinkėse, Zarasų r., užrašyto padavimo, žmogus važiavo iš turgaus Vilniuje su pilnu vežimu neparduotų avižų pro Pilies kalną ir sutiko seniuką, kuris paprašė avižas parduoti jam: *Seniukas liepė vežti avižas paskui jį. Privažiavo prie kalno, atidarė kalne duris geležines, kurių pirma suvis nebuvo matyti, ir liepė nešti vidun ir pilt arkliams loviuosna. Žmogelis pradėjo nešti ir pilt, kur liepta. O raitelių, sako, o raitelių! Arkliai lygiai sustatyti, o ant jų sėdi kareiviai ir miega. Visiems arkliams padėti loviai ir anys iš jų ėda avižas. Galiausiai paaiškėjo, kad ten miega švento Kazimiero kariuomenė ir laukia, kada ateis ta švento Kazimiero diena, kada jai reikės kelti kariauti už Lietuvą* (KrbŽA, 13: Nr. 6).<sup>7</sup>

Šiaip ar taip, Balys Buračas tarpukary neabejojo, jog „tai toji užburtoji ir užkeiktoji milžinų kariuomenė ir bus padėjusi mums laisvę bei nepriklausomybę iškovoti“

(Buračas 1996, 238). Žinoma, ne tiesiogine banalia prasme, o perkeltine dvasine – lietuvių sielose sukilusi milžinų kariuomenė, pažadinta atgauto žado, senosios tradicijos balso, itin galingai prabilusio Maironio lūpomis.

\* \* \*

Su pastaraisiais pavyzdžiais savaip siejasi eilėraščio „Miškas užia“ posmas:

*Miškas verkia didžia giriu:  
Baisūs kirviai jas išskynė;  
Verkia Lietuva didvyrių:  
Jų neprikelia tėvynė. (100)*

Pirma, kas čia iškart krinta į akis, tai did-vyrių (didžia-vyrių) prilyginimas didžia-girėms. Ir ši žmogaus–medžio tapatybė Maironio poezijoje vėlgi ne atsitiktinumas. Be paminėtinos kalbančios, apie praeitį pasakojančios senos eglės jau aptartame eilėraštyje „Dyvitis“, štai dar trys posmai (pirmas, antras ir paskutinis) iš eilėraščio „Oi neverk, matušėle!“:

*Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus  
Eis ginti brangiosios tėvynės!  
Kad pavirtęs kaip qžuolas girių puikus  
Lauks teismo dienos paskutinės.*

*Taip nelaužyk sau rankų, kaip beržo šaką  
Kad laužo užrūstintas vėjas;  
Tau dar liko sūnų; kas tėvynę praras,  
Antros neišmels apgailėjęs.*

[...]

*Oi neverk, matušėle, kad jaunas sūnus  
Eis ginti brangiausios tėvynės!  
Kad pavirtęs kaip qžuolas girių puikus  
Lauks teismo dienos paskutinės! (112)*

Ir tai vėlgi gerai žinomas lietuvių (ir ne tik lietuvių) mitologijos, senosios tradicijos vaizdinys, ypač ryškus dainose. Štai dainoje iš Liudviko Rėzos rinkinių bernelis klausia: *Ar pavirsi, aržuolėli, / Į mano tėvelį? // O šios žalios šakužėlės / Į baltas rankeles?* (Rėza II, 139: Nr. 68; plg. Klvd, 345: Nr. 165; Balys 1989, 154: Nr. 16). Apskritai palyginimas *Šaknelės – kojėlės, / Šakelės – rankelės* yra tiesiog įprasta lietuvių dainų formulė. O štai berneliui žūstant kare: *Virto kūnelis / Kaip qžuolėlis* (JšLD III, 273: Nr. 1174.28) arba *Griuvo liemenėlis / Kaip aržuolėlis*; arba *Nuvirto liemenėlis / Kaip girioj aržuolėlis*; arba vėlgi *Sėdi sena močiutė, / Sėdėdama gailiai verkia: / Vai sūneli sūnužėli, / Kam pavirtai in aržuolėli...* (BsOD I, 20: Nr. 3; 159: Nr. 105; plg. 215: Nr. 151;

7. Daugiau žr.: KrbŽA, 11–15: Nr. 3–9; 32: Nr. 49, 50; 50: Nr. 91; VIEMD, 89: Nr. 127; 130–131: Nr. 199; 139–141: Nr. 210–214; BsV, 267–268: Nr. XXI.25; Balys 1949, 59–60: Nr. 51, 52; 62–65: Nr. 55–58; 67–69: Nr. 61, 62; LTs IV, 629–631: Nr. 700, 701; Buračas 1996, 104–106, 124, 163, 164, 222–224, 237–239, 278, 288–289 ir kt.

BsOD II, 31: Nr. 225; 305: Nr. 413) ir t.t. – kone Maironio žodžiais!

Tačiau dainomis ši mitinė žmogaus–medžio tapatybė toli gražu nesibaigia, ją mena ir atitinkamos mįslės (pavyzdžiui: *Aukštas s e n i s, balta oda, kas pavasaris pieno duoda* = b e r ž a s ir sula: Balys 1989, 99: nr. 280), ir žmonių pavirtimas medžiais pasakose, ir paprotys sodinti medį gimus vaikui bei tikėjimas žmogų mirsiant, nukirtus jo medį, ir t.t. Čia vėl pakartokime ankstesnį Maironio posmą, tik pakeisdami prasminį kirtį:

*Miškas verkia didžiagirių:  
Baisūs kirviai jas išskynė;  
Verkia Lietuva didvyrių:  
Jų neprikelia tėvynė.*

Pasak lietuvių tikėjimų: *Kieme negalima seną medį kirsti – kas nors artimas mirs*; arba: *Jeigu medžių viršūnės lūžta nuo šalčio, tai tą metų jauni žmonės mirs*; ir ypač: *Galima numanyti, kurie žmonės mirs, pažiūrėjus į giri os medžių iš gri o v i m ą: jeigu užėjus dideliai vėtrai išgriauti jauni, maži medžiai – tais metais miršta vaikai, jei dideli, stori, sveiki – jauni miršta, jei stori ir seni – miršta seniai* ir t.t. (Slavinskas 1937, 254). Pastarąjį tikėjimą bene tiesiogiai mena dar vienas Maironio posmas:

*Tu g i r e l e, tu žalioji,  
Tu, kurių laikai i š g r i o v è,  
Tu, l i e t u v i, kurs vaitoji...  
Jūs užmirštumėt senovę! (101)*

Taigi lietuviai yra išgriauti kaip giria ir tik vaitoja – ir tik „verkia Lietuva didvyrių: jų neprikelia tėvynė“ – nebeprikelia kaip milžinų iš kapo, iš mirtino miego krūtinėje, todėl kad mes „užmiršome senovę“, senąją tradiciją, kuriai trokšta, siekia žadą gražinti Poetas. Medžių, miškų, girių kirtimas su tuo yra susijęs tiesiogiai, nes lietuvių medžių ir *medžių* „girių“ deivė Medeina, arba Medžiojma, kaip kad ją pavadina L. A. Jucevičius, dar XIX a. pasirodydavusi žmonėms ir sakydavusi: *Lietuva yra miškuose! Kirskit miškus; iškirsite miškus – nebus Lietuvos. Kirskit! Kirskit!* (Jucevičius 1959, 87–88).

Čia neįmanoma net pamėginti bent iš dalies išvardyti visų tų duomenų, pradedant senaisiais istoriniais šaltiniais ir baigiant pastarųjų laikų tautosaka bei etnografija, kurie kuo įvairiausiai atžvilgiais kalba apie lietuvių pagarbą ir meilę medžiui, giriai. Viena tik galima pažymėti, pritariant Jucevičiaus Medžiojimai: Lietuvos nykimo pradžia daugiau mažiau sutapo su šventų medžių ir šventųjų giraičių kirtimo pradžia, ir dabar, sparčiai tebekertant miškus,

užmiesčių ir miestų parkus, skverus bei atskirus senus medžius, Lietuva tebenyksta... Virsta kaip giria šiaurės vėjui įsisukus. Na, kartu su antruoju to pat eilėraščio posmu pratęsiant iš miego keliančią, žadinančią, žadą gražinančią Poeto mintį:

*Bet tas šaltas šiaurės vėjas  
Blaško žmones ir girelę  
Ir daužydamas užėjęs  
Mus iš miego kelte kelia. (101)*

\* \* \*

O dėl to vėlgi prisimintina senovė ir senoji dvasinė tradicija, su giria susijusi tiesiogiai:

*O g i r i o s, g i r i o s!... atmint malonu:  
Jos buvo D i e v o, ne dvaro... (120)*

Tai, kad giria yra Dievo (o ne dvaro), galima suprasti dvejopai. Pirmą – kaip laisvės erdvę. Ligi pat pastarųjų laikų tokią nuotaiką gana dažnai išsakomą aptinkame Baltarusijoje (kurios nemažą dalį, beje, sudaro buvusi etninė Lietuva, Maironio laikais didžiumoje dar aiškiai lietuviška). Pavyzdžiui: *Лес сам Бог посеял* „Mišką pasėjo pats Dievas“; *Лес насаеял Бог, ніхто яго не расціў, не гадаваў... „Mišką pasėjo Dievas, niekas jo neaugino, nepuoselėjo...“*; taigi *Лес – Божы гай. Бог даў яго людзям на патрэбу. Даўней ніхто табе не бараніў, хадзі на ўсёй пушчы да й карыстай усім, што табе любо. І людзі карысталі: лавілі ўсялякага звера, бралі ў дупленатых дзераўляках ат сълепата мёд і воск, наглядальі ды секлі сабе здатнае дзераво, пасьцілі гаўядо ды выраблялі сенажаці ці выпальвалі ды расчышчалі лес на поле. Кожын абрабляў зямлю, дзе хацеў. Бо людзі Божыя й зямля Божая* „Miškas – tai Dievo gojus. Dievas davė jį žmogui naudotis. Anksčiau niekas tau nedraudė, vaikščiok po visą girią ir naudokis viskuo, kuo tinkamas. Ir žmonės naudojosi: gaudė visokius žvėris, iš drevėtų medžių ėmė medų bei vašką, nusižiūrėdavo ir nusipjaudavo sau reikalingą medį, ganė galvijus ir išsikirsdavo šienaujamas pievas arba išdegindavo bei išvalydavo mišką dirbamiems laukams. Kiekvienas dirbo žemę, kur tik norėjo. Nes žmonės Dievo ir žemė Dievo“ (Lobač 2011, 9). Čia galima prisiminti, kad vilkas, kaip laukinis žvėris, panašiai yra „Dievo šuo“ ir t.t.

Tačiau miškas, giria – ar bent jau atskiri miškai, atskiros giraitės, „gojai“ – kažkada „buvo Dievo“ ir tiesiogine religine prasme. Ypač dėl to paminėtina Enėjaus Silvijaus Pikolominio 1477 m. perpasakota kiek anksčiau po Lietuvą keliavusio misionieriaus Jeronimo Prahieško žinia apie tai, kaip jis ėmėsi kirsti Lietuvoje

šventąsias giraites ir vieną jau buvo išskirtęs: *Erant in ea regione plures syluae pari religione sacrae, ad quas dum Hieronymus amputandas pergit, mulierum ingens numerus plorans atque eiulans, Vitoldum adit, sacrum lucum succisum quaeritur, et domum Dei ademptam, in qua diuinam opem petere consuissent, inde pluias, inde soles obtinuisse, nescire iam quo loco Deum quaerant, cui domicilium abstulerint* „Buvo šiame krašte labai daug miškų, tokių pat šventų, kuriuos Jeronimui prieš iškertant, būrys moterų raudodamos ir aimanuodamos atėjo pas Vytautą pasiskusti dėl iškirto švento miškeliu ir atimtos iš Dievo buveinės, kurioje jos papratusios melsti dieviškos pagalbos tai lietų, tai saulę sulaikyti, o dabar nebežinančios, kur reikėsia ieškoti Dievo, iš kurio atimtas būstas“ (BRMŠ I, 592, vertimas mano, tik iš dalies prisilaikant Eugenijos Ulčainaitės pernelyg netikslaus ir vietomis tiesiog klaidingo vertimo). Čia tiesiai šviesiai pasakyta, kad šventoji giraitė buvo Dievo namai, taigi priklausė Dievui – Maironio žodžiais tariant, „buvo Dievo“.

„Dievo namais“ visuotinai nuo seniausių istorijai prieinamų laikų šiaip jau vadinamos šventyklos. Taigi senovės lietuviai miške ne „medžius garbino“, kaip kad tapo įprasta sakyti net ir mokslininkams, bet Dievą, o šventoji giraitė – tai tiesiog Dievo šventykla (tamtyč apie tai žr.: Beresnevičius 2001, 14–18; Beresnevičius 2004, 114 ir kt.).

Miškas (manytina, ne visas ir visoks, o tam tikros jo vietos, dalys ar tam tikros giraitės) lietuviu suvokiamas kaip šventykla dar ir pastaraisiais amžiais. Štai XIX a. pabaigoje apie Šeduvą užrašytoje saktmėje iš Basanavičiaus rinkinių vaikinai būtent miške, jam atstojančiame bažnyčia, tampa kunigu: *Par sava biednystę tėvė ni mislyti nemislįja, kad jų sūnus paliktų kada nonts kunigu. Bet jaunikaitis ni biškia neabejoja būsios kunigu. Vieno karto nedėlios dieno, kad visi išėja į bažnyčią, jis nueja į mišką, pats nežinodams, ka ir kur einos – tartum koki nematoma syla tinajos jį trauke. Kaip tiktė įjeja į mišką, žiūr, kad unt ja suvisum kits užvalktis: išėja iš namų apsilvilkęs su senės nudriskusės trinyčės, o dabarči miški atsirada puikiuosi kunigis kuosi rūbuosi* (BsLPĮ II, 209). O štai viena XX a. pradžioje Vilniaus krašte užrašyta pasaka prasideda: *Buva keturi sūnai per tėvų. I tėvas eidava melscis mišką...* (Balys 1938, 254: Nr. 552). Plėtotis šiuo klausimu čia nėra galimybės, nors turima gausi medžiaga tai leistų daryti ilgai. Įdomu tik pažymėti, kad lietuvių požiūris į mišką, girią kaip Dievo artumo, Dievo nuojautos ir kreipimosi į Jį vietą – taigi šventyklą – pastaraisiais laikais, kaip ir daugelis kitų senosios religijos gyvų apraiškų, išties perėjo į poeziją ir joje įsitvirtino. Justino Marcinkevičiaus paaiškinimu, nes

*mūsų Dievas su mumis / miškuos, laukuos, sode, šilojuos* (Marcinkevičius 1975, 280).

\* \* \*

Senąją tradiciją mena ir eilėraštis „Taip niekas tavęs nemylės“, kuriame Poetas prisipažįsta meilę Tėvynei, būtent trečiasis jo posmas:

*Kas suteikė tau, numylėta-graži!  
Tą įstabią, slaptąją galią,  
Kuriam dvasias jojo dvasią neši;  
Vėl dega jam norai atšalė!* (51)

Tik įsmeinta, į deives pakelta mylima Tėvynė į dausas čia neša ne žuvusio jos gynėjo kario, bet gyvo Poeto dvasią. Vis dėlto įsidėmėtina, kad neša ją būtent į *dausas*, kurios lietuvių pirmiausia suvokiamos kaip mirusiųjų, vėlių šalis.

Kita vertus, Maironis – sąmoningai ar nesąmoningai, vien savo poetinės įžvalgos vedamas? – čia labai tiksliai nurodo *dausų* etimologiją ir kartu nejučia primena pirmąją platesnę šios sąvokos sampratą: *dausos* pirmiausia ir iš esmės – tai *dvasios*, ar *dvasinė*, erdvė. Mat žodžiai *dausos* ir *dvasia* yra tiesiog vienos ir tos pačios šaknies (kaip beje, ir *dausa* „kvėpavimas“, *dūsuoti*, *dvasuoti* „kvėpuoti“ ir kt.) (žr.: Būga I, 437–438, 553–554; FrLEW, 115–116; LKŽ II, 327, 924, 945 ir kt.).<sup>8</sup> O jei taip, tai į dausas, vadinasi, iš tikrųjų gali būti nešama ne tik mirusiojo, bet ir gyvojo dvasia.

Būtent gyvą dvasią ir, vadinasi, atitinkamą *dausų* sampratą pabrėžia dargi paskutinė posmo eilutė: *Vėl dega jam norai atšalė!* Argi bedega kokie norai numirėliui? Iš tikrųjų ši eilutė verčia Poeto *dausas* suprasti itin gyvai – kone kaip patį gyvybės šaltinį, būtent kaip *dvasios* šaltinį, kuri žmogui teikia įkvėpimą ir prasmę ir tuo būdu – gyvastį.

Dausas mena ir eilėraščio „Vakaras“ du posmai:

*Audžiau nurimęs aukso svajones  
Aušros spinduliais;  
Lėkė jos, skrido, pilnos malonės,  
Padangių keliais.*

*Vedė jas paukščių kelias žvaigždėtas,  
Lydėjo širdis  
Į tolimąsias, į numylėtas  
Tėvėlių šalis.* (185)

Čia dėmesį patraukia tai, kad Poeto svajones, lydymas širdies (taigi sielos), padangėmis veda „paukščių kelias“,

8. Kiek plačiau, nors kitu atžvilgiu, apie tai mano kalbėta: Razauskas 2011, 146–147.

kituose leidimuose pateikiamas ir tiesiog didžiąja raide (LKŽ XX, 1024), – taigi Paukščių takas, kuriuo vėlės keliauja į dausas.

Paukščių tako, kaip vėlių kelio į dausas ar net sielos kelio pas Dievą, vaizdinys vėlgi itin tradicinis, archetipinis, žinomas visame pasaulyje. Antai Šiaurės Amerikos delavarių mirusiųjų sielos į dvasių karaliją keliauja mitiniu „Baltuoju taku“, kurį danguje atitinka Paukščių takas (Eliade 1977, 161: Nr. 77); paukščių taku į mirusiųjų šalį keliauja vinebagų ir kai kurių kitų Šiaurės Amerikos tautų vėlės (Тайлор 1989, 291; FW, 726). Ir Australijos (pietryčių Kvinslendo) aborigenų įsitikinimu, mirusieji į dangų keliauja Paukščių taku (Элиаде 1998, 272).

Senovės indų „Rigvedoje“ (I.25.7) į vandenu, nakties dangaus, tamsos ir paslapties dievą Varuną, darnos sergėtoją ir mirusiųjų teisėją, tikėtiną mūsų vėlių valdovo Velino atitikmenį, kreipiamasi: *vēda yó vīnām padām / antárikṣeṇa pátatam* „kuris žino paukščių taką, / padangėmis lekiančių“ (Aufrecht I, 17; plg. Ригведа 1989, 30). Sutauringą, pakylėtą dvasinę Paukščių tako metaforą mena ir Budos palyginimas („Dhamapada“ VII.3–4), jog išmintingieji, dvasioje nubudusieji „atsargų nekaupia, maitinasi saikingai, jų prieglobstis – nesąlygota, neribota laisvė. Jų k e l i a, tarsi p a u k š č i ū erdvėje, sunku suvokti. Kas purvą išsivalė, kas nebevergauja maistui, kam tapo prieglobsčiu nesąlygota, neribota laisvė – t o k e l i a, tarsi p a u k š č i o erdvėje, sunku suvokti“ (Dhammapada 2005, 60).

Paukščių takas mirusiųjų sielų keliu į aną pasaulį ir (at)gimsiančiųjų keliu iš ten vėl į šį pasaulį laikytas Antikoje bei Romos imperijos laikų helėnizme (pitagoriečių, platonikų, manichėjų ir kitų) (Ulansey 1991, 61–62, 86; Виденгрэн 2001, 89; Кюмон 2002, 333; Тайлор 1989, 173). Štai Ciceronas („Apie valstybę“ VI.16) mūsų eros prieangyje pasakoja, kaip Scipijonui Afrikiečiui Jaunesniajam sapne pasirodė jo senelis ir, pasakodamas apie mirusiųjų pasaulį, paaiškino, jog gyvenimas, nugyventas tarnaujant tėvynei, „yra tiesus kelias į dangų, pas tuos, kurie jau yra užbaigę savo žemiškuosius gyvenimus ir, išlaisvinti iš kūno, dabar gyvena toje vietoje, kurią tu regi aukštybėse (ir parodė į spindintį danguje šviesų žvaigždžių telkinį) ir kurią jūs vadinatė iš graikų pasiskolintu vardu Paukščių takas“ (Eliade 1977, 373: Nr. 180).<sup>9</sup> Maironio lyrinio herojaus dvasią į dausas, kaip pamenamą, irgi neša Tėvynės meilė.

Tikėjimai Paukščių taką esant vėlių, sielų ar dvasių keliu į aną pasaulį, rojų ar pas Dievą žinomi visoje Vakarų bei Rytų Europoje, Sibire, Azijoje, Afrikoje ir

kitur (Lebeuf 1996, 148–150; FW, 726; Тайлор 1989, 173; Афанасьев III, 143, 146–147).

Slavų mirusieji į aną pasaulį irgi keliauja Paukščių taku, kartais tiesiog vadinamu vėlių, sielų ar protėvių keliu (ru. *дорога дуи*, le. *droga dusz, droga duchów, droga przodków*) (СД III, 264–266; žr. НБ, 130–131; Афанасьев III, 143, 396). Štai lenkų „tikima, kad mirusiųjų sielos išskrenda kaip paukščiai Paukščių taku (*Ptasi gościniec*)“ (Bartmiński 1996, 58). Rusijoje irgi „keliu, kuriuo mirusiųjų sielos keliauja į aną pasaulį, laikomas Paukščių takas. Sulig kai kuriais tikėjimais, per vidurį jis išsišakoja – viena šaka veda į rojų, o kita į pragarą“ (Левкиевская 2002, 170; žr. НБ, 130).

Baltarusijoje užrašytas štai toks sukrikščionintas tikėjimas: *Поки чалавек не саграшыў, датуль ён жыў у раю, а як саграшыў, та Бог яго выгнаў з раю, а самы рай аздаў птушкам, каб ён не пуставаў, бо, ведама, што ў самая гожаая пустка робіцца сумнаю. От з тых часоў і пачалі птушкі са ўсяе зямлі ляцець на зіму ў вырай. А каб яны не блудзілі да не гіблі, от Бог зрабіў ім на небе ясную дарогу, што проста вядзе ў вырай. Па гэтай дарозе кожны год адусюль ляцяць усялякія птушкі* „Kol žmogus nebuvo nusidėjęs, tol jis gyveno rojuje, o kai nusidėjo, tai Dievas jį išvarė iš rojaus, o patį rojų atidavė paukšteliams, kad jis nebūtų tuščias, nes žinia, kad ir geriausia vieta tuščia pasidaro nyki. Ot nuo tų laikų ir ėmė paukšteliai iš visos žemės skristi žiemai į rojų. O kad jie neklaidžiotų ir nežūtų, Dievas padarė jiems danguje šviesų kelią, tiesiai vedantį rojun. Tuo keliu kasmet iš visur skrenda visokie paukšteliai“; užtat baltarusiai jį ir vadina *Птушачая дарога* „Paukščių kelias“ (ЛП, 220: Nr. 257; žr. 221, 474; žr. НБ, 133).

Lietuvoje atitinkami vaizdiniai nusakomi kone visai tais pat žodžiais, kaip Maironio. Jonas Balys juos apibendrina štai taip: „Visoje Lietuvoje žmonės žino Paukščių taką, rytų Lietuvoj vadina jį P a u k š č i ū k e l i u. Jis nurodąs paukščiams, ypač gervėms ir laukinėms žąsims, kelią skristi į šiltuosius kraštus (dusas). Nakties metu paukščiai skrendą pagal tą kelią ir nepaklystą. Tačiau senesnis bus kitas manymas, būtent: *Dūšios mirusių rojun, – kiti sako dangun, – lekia Paukščių keliu* (Bartninkai); arba: *Paukščių takai rodo mirusiųjų dūšioms kelią eiti ten, kur joms po mirties yra skirta nuo Pono Dievo* (Imbradas)“ (Balys 1954, 18; Balys 1948 II, 53).<sup>10</sup> Dar anksčiau (1914 m.) Kazimieras Būga buvo išaiškinęs, jog „*dausa* arba *dausios (dausos)* ir bus tikrasis senovės lietuvių ‘rojus’, mūsų t ė v ū p r o t ė v i ū bei senelių prosenelių ilsėjimosi š a l i s, kurioje visad esą šilta ir kur kas ruden lekią

9. Paukščių takas romėnų vadintas *Via lactea*, pažodžiui „Pieno, Pieniškasis kelias“.

10. Pirmasis užrašymas Jono Basanavičiaus pateikiamas kaip užrašytas Ožkabaliuose (BsV, 116: Nr. II.7).



iš mūs krašto paukščiai“ (Būga I, 554). Taigi būtent „į šį mitinį dangų (*dausas*, rojų) veda Paukščių kelias: *Rudenį ant dangaus atsiranda šviesi juosta. Tai Paukščių keliu vadinasi. Jie, kai naktį lekia už marių, labai neregi. Tai Dievas padarė, kad jiems būt šviesu; Tai į pietus iš šiaurės eina keliai, sak, Paukščių keliai*. Tuo pačiu keliu į dausas keliauja ir mirusieji“ (Vaitkevičienė 2001, 125). Pranės Dundulienės duomenimis, Paukščių takas net ir vadintas Vėlių keliu (Dundulienė 1988, 61). Dar šiomis dienomis, pavyzdžiui, Šeduvoje, Radviliškio r., prisimenama: *Žmons tikėje, kad miruse žmogus siela išein pas Dievo – kyl į Paukščių tako* (Marcinkevičienė 2005, 86).

Taigi Maironio „tėvėlių šalis“, į kurią „paukščių keliu“ skrenda Poeto svajonės, yra būtent dausos. Ir tai vėlgi didžiai tradicinis požiūris, nes būtent dausas, dvasios erdvė, lietuviai nuo seno laikė tikrąja savo tėviške ir tėvyne. Štai Johannas Arnoldas Brandas, 1673–1674 m. vokiškai aprašęs lietuvių laidotuvių apeigas, įterpė lietuviškus raudos žodžius, esą velionis *Ingi ámsnia tēviske kēlaus*, t.y. „Ingi amžiną tėviškę keliaus“ (arba „keliausi“, suprantant tai kaip kreipimąsi II asmeniu į velionį) (BRMŠ III, 67, 69; Balys 2004, 165: Nr. 669). Simono Daukanto pateiktoje laidotuvių oracijoje sakoma (III asmeniu), jog velionis *ing teip didžiai tolimą kelionę, tai yra ing a m ž i n a t ē v i š k ė, iškeliauja* (DkŽT II, 233: Nr. 563). Arba štai dainoje iš Daukanto rinkinių: *Tu išleisi mane jauną / Į a m ž i n a t ē v i š k ė l e, / Po juodąja žemele* (DkŽT I, 206: Nr. 189). Ir XIX a. antrosios pusės raudose į velionį kreipiamasi panašiai: sakoma, jog atėjo laikas *keliauti tolimą kelelį į tavo t ē v i š k ė l e* (JšLD III, 306–307: Nr. 1190; LTs II, 531: Nr. 571). Iki šiol frazeologizmas *į tėvynę važiuoti* reiškia „mirti“; *tėvynėn šaukia* – „laikas mirti“; žodžiai *tėvykščia, tėviškė* turi reikšmę „Dievo viešpatija, viešpatystė, karalystė“, pavyzdžiui: *Duok mums dangaus tėvykščią* (Mažvydas); *Duok mums dangaus tėviškėje atilsį amžiną* (Mažvydas); *Turi skubintis ing aną amžiną tėvykščią* (M. Daukšos „Postilė“); *Tais vėjais leiskis, tais plauk ing tėvykščią savo šventą* (K. Širvydo „Punktai sakymų“); *Išėisi iš to svieto į aną amžiną tėviškę* (Jurgis Pabrėža); panašiai *taisyti į namus* reiškia „rengtis mirti“ (LKŽ XVI, 147–148, 150, 153–154; VIII, 528) ir t.t.

Tai vėlgi ne kokia lietuviška išimtis, bet praamžė tradicija. Viename Senovės Egipto tekste pirmu asmeniu sakoma: „Mirtį šiandien sutinku kaip žmogus, daugybę metų praleidęs nelaisvėje ir išsiilgęs namų“ (Leeuw 1963, 211). Senovės Graikijoje, pavyzdžiui, Olimpiodoras, perpasakodamas pitagorininko Filolajo mintis, sakė, jog „gyvenimas aname pasaulyje yra šventovė. Juk tenai yra mūsų tėvas ir mūsų tėvyne“ (Iš Tatjanos Aleknienės paaiškinimų Platono „Faidonui“: Platonas 1999, 151–152). O štai kaip Hansas Schröderis perpasakoja Borneo dajakų

pažiūras: „Žmogus šiame pasaulyje gyvena tik tam tikrą laiką, kuris jam yra ‘paskolintas’, ir kai pasensta, ateina laikas amžiams sugrįžti į savo tikruosius namus. Mirti nereikia tapti negyvu; tai vadinama *buli* ‘sugrįžti namo’. Šis vaizdinys neturi nieko bendra su jokia krikščionybės įtaka, tai prosenovinis dajakų požiūris, neatsiejamas nuo šventų pasaulio pradžios įvykių ir su jais susijusios mąstytosenos“ (Eliade 1977, 156: Nr. 75).

Su dausomis, kaip dvasios erdve, dvasios Namais, galiausiai siejasi ir tiesioginė, įprastoji gyvųjų Tėvynės samprata. Nes Tėvynė – tai ne tik gimtosios vietos, artimieji, ne tik šviesūs gimtųjų namų, tėviškės prisiminimai, ne tik asmeniškai sentimentai. Ir ne tik sąmoningas piliečio apsisprendimas. Tikroji Tėvynė yra šis tas daugiau – ji yra *dvasinės* prigimties.

Kaip yra pažymėjęs kitas Lietuvos dainius – Oskaras Milašius: „Tos žemės vardas – Lietuva – užvaldė mano protą ir jausmus. / Aš trokštu jums atskleisti ją. / Ateikit! D v a s i o j e nuvesiu jus į svečią kraštą, ūkanotą, glūdų, šnarantį... / Suvasnokime sparnais – aure, jau skrendame...“ (Milašius 1994, 7). Ir Maironio „tėvėlių šalis“, į kurią „skrenda svajonės“, jau vien dėl to akivaizdžiai mena dausas ne (tik) kaip mirusiųjų šalį, bet (ir) kaip gyvųjų dvasinę tėvynę, mūsų dvasios Tėvynę.

\* \* \*

Prieš toliau žengiant su Maironio mitiniais vaizdiniais, reikia dar trumpam grįžti prie kai kurių jau minėtų ir kitais atžvilgiais aptartų posmų ir „susirinkti“ iš jų tai, ką dėl nuoseklumo laikinai buvome priversti išleisti iš akių. Taigi:

*Sudrebėtų kapai!... Ne k a p a i didžiavyrių  
U ž m i g d y t i tarp girių,  
Tik užmirusios mūsų krūtinės be žado,  
Be idėjos, be vado. (53)*

Čia mūsų bežadės, užmirusios krūtinės palyginamos su kapuose miegančiais didžiavyriais, o kartu, vadinasi, primenama dar viena nuo senų senovės plačiai žinoma, tačiau vėlgi anaipol ne banali mitinė tema: mirties prilyginimas miegui. Kituose Poeto eilėraščiuose ji dar ryškesnė („Trakų pilis“):

*Pelėšiais ir kerpe apaugus aukštai  
Trakų štai garbinga pilis!  
Jos aukštus valdovus už m i g d ė k a p a i,  
O ji tebestovi dar vis. (174)*

Arba („Ant Punios kalno“):

*Nusiraminkite, vaikai!  
Vis viena: ryt k a p u o s už m i g s t e! (214)*

Mirtis miegui prilyginama visame pasaulyje nuo seniausių laikų, iš kokių tik mus pasiekė žinios. Ne išimtis ir Biblija. Pavyzdžiui, Ps 76.6: „Jų drąsūs kareiviai neteko viso, ką turėjo, ir nūn miega mirties miegu“; Dan 12.2: „Daugelis miegančiųjų žemės dulkėse atsibus – kai kurie amžinajam gyvenimui, kiti gėdai ir amžinajai negarbei“; Naujajame Testamente kartą (Mt 9.18, 23) prie Jėzaus „prišartino vienas [sinagogos] vyresnysis, pagarbino jį ir tarė: ‘Ką tik mirė mano dukrelė. Bet ateik, uždėk ant jos ranką, ir ji atgis’“; „Atėjęs į vyresniojo namus ir pamatęs vamzdininkus bei raudančią minią, Jėzus paliepė: ‘Išeikite, nes mergaitė ne mirus, o miega’. Jie tik juokėsi iš jo. Kai minia buvo išvaryta, jis įžengė vidun, paėmė mergaitę už rankos, ir ta atsikėlė“. Panašiai Lozorius atveju Jėzus pasakė (Jn 11.11–14): „Mūsų bičiulis Lozorius užmigo, bet aš eisiu jo pažadinti“. Mokiniai atsiliepė: ‘Viešpatie, jeigu užmigo, pasveiks’. Jėzus kalbėjo apie jo mirtį, o jie manė, kad jis kalbėjęs apie poilsio miegą. Pagaliau Jėzus atvirai jiems pasakė: ‘Lozorius mirė’. Senovės Indijos tamilų „Tirukurale“ (34.339) sakoma: „Su slogiu miegu galim lyginti mirtį. O gimimą – su nubudimu“ (SRP, 487). Senovės Graikijoje mirties dievas Tanatas ir miego, sapnų dievas Hypnas buvo broliai, kartu pasitikdavę mirusįjį, ir jau „Ilijadoje“ (XVI.453–454) Hera Dzeusui dėl Sarpedono pataria: „O kai jį siela apleis ir iškvėps jisai kvapą gyvybės, / Mirtį pasiūski tuomet tu ir saldų gaivinantį Miegą“ (Iliada 1962, 342, plg. 349: eil. 682 ir kt.). Platonas „Valstybėje“ (534.d) apie nesąmoningą žmogų sako, jog numiręs jis „atsidurs Hade ir ten visai užmigs“ (Platonas 1981, 267–268). Lietuvoje, Rimutės Rimantienės nuomone, „III tūkstantmetyje pr. Kr. kartu su Virvelinės keramikos kultūra ėmė plisti naujas požiūris į mirusįjį – kaip į miegantį. Tada mirusiuosius guldė ant šono po skruostu sudėtomis plaštakomis, palenktais keliais – taip, kaip ir dabar dažniausiai žmonės miega“ (Rimantienė 1995, 33). Kupina mirties–miego tapatybės pavyzdžių kuo įvairiausių žanrų lietuvių tautosaka. Įvairių tipų pasakose pasitaiko itin paplitęs motyvas apie mirusį herojų, kuris prikeltas sako: *Kam mane pabudino? Aš teip saldžiai miegojau. O jam atsakoma: Ne teipo, miels pone, tu ne miegojai, bet buvai numiręs* (BsLPI I, 81: Nr. 20; plg. 272: Nr. 112 ir daug kur kitur). Tikėjimuose: *Pora apsivedus pirmą naktį kaip sugula, tai katras pirmiaus užmiega, tas pirmas miršta* (BsJK, 324: Nr. 38). Tradicinėse lietuvių raudose: *Ar mano motulė jau taip įmigus į saldų miegelį, kad nepratari į mane, siratą, nė vieno žodelio?; už tai giedotoja žada prašysianti raibų sakalėlių, Kad jie padėtų budint motinėle, budint sengalvėle; arba štai raudant mirusio tėvo: O galgi nupūs šiaurasai vėjelis jo ramų miegelį, o galgi prabus iš to ramaus miegelio, iš dimnojo sapnelio?; raudant sūnaus: Kelies, mano sūneli, kelies,*

*mano vaikeli, iš dimnojo sapnelio, iš saldžiojo miegelio* (LTs II, 522: Nr. 546; 529: Nr. 569; 538: Nr. 576) ir pan. Pavyzdžius būtų galima dauginti be galo, bet mums šiuo atveju itin svarbu, kad šis vaizdinys jau prieš Maironį buvo perėjęs į lietuvišką autorinę poeziją, nuo pat jos užuomazgų – štai Strazdas „Giesmėje apie siratas“, kartodamas tradicines raudas, gieda: *Eysiu jaw asz unt kapiela, / Budintie sawa tiewiela* (Strazdas 1991, 44).

Dar giliau, tiesiog į pačias pramžės tradicijos gelmes veda šios Maironio eilutės („Senatvė“):

*Ir nunešime į p a t a l q šaltą k a p u  
Savo paslaptis, savo žaizdas. (146)*

Vaizdinys irgi tradicinis. Štai pora XIX a. maldelių, sakytų gulantis miegoti: *Gulu į p a t a l q kai į g r a b q, / Nešu ant dešinio pečio kryžių. / Stokit, aniuolai, galvugaly, / Arkaniuolai – kojūgaly, / Motina Švenčiausia – ligi smerčio; arba: Gulu į p a t a l q kai į g r a b q, / Nežinau, ar atsikelsiu, ar n’atsikelsiu. / Serg mane aniuolai ligi gaidžių, / Marija – po gaidžių; dar: Einu į p a t a l q kaip į g r a b q, / Nešu kryžių su savim. / Kas man gal pikta padaryti? / Švents Jons – lig metų, / Švents Petras – ligi gaidžių ir t.t. (BsJK, 169: Nr. 19, 20; 301: Nr. 680). Taigi ne tik mirtis buvo prilyginama miegui, bet ir miego žmonės bijojo kaip mirties. Čia dar galima prisiminti frazeologizmus *Dievo patalas* „šarvonė“, *mirties patale* „prieš mirtį“, *mirties patale gulėti* „nepagydomai sirgti, merdėti“, *į mirties patalą paguldėti* „mirtinai susargdinti“, *paskutinis patalas*, *smerties patalas* „mirties akivaizda“, *ant sunkaus patalo ilsėtis* „būti pašarvotam“ (FŽ, 151, 428, 502, 626). Į pačią senosios indoeuropiečių tradicijos gelmę nuvestų bandymas žodį *pa-talas*, priklausantį šakniai ide. \**tel-* „kloti; plokščias paviršius“, kaip ir pr. *talus* „grindys, asla“, ru. *mlo* „pagrindas, dugnas“, s. i. *tala-* „plokštuma, lyguma“, s. air. *talam* „žemė“, lo. *tellus* „žemė“ bei kt., palyginti su prūsų mirusiųjų dievo vardu *Patolas* ar *Patulas*, pažodžiui „požeminis“, bei senovės indų požemių karalystės (vienos, žemiausios iš septynių arba apskritai) pavadinimu *pātāla-*,<sup>11</sup> tik to deramai atlikti čia nėra galimybės.*

\* \* \*

Kaip jau galėjome įsitikinti, be pradžioje aptartų programinių, chrestomatinių eilėraščių, tiesiog skirtų senajai tradicijai, jos padavimams ir sakmėms apdainuoti ar net „įdainuoti“, jos daugiau mažiau ryškių atšvaitų, blyksnių

11. Žr.: Būga II, 79, 318; III, 809; MŽPKEŽ IV, 182; taip pat FrLEW, 549; KfLEV II, 406–407; PKIEW, 1061; Фамер IV, 65 ir kt.; taip pat Monier-Williams 1899, 616; MhKEWA II, 250–251; MhEWA II, 119; Dowson 2000, 241–242; Klostermaier 1998, 135 ir kt.)

apstu ir daugelyje kitų posmų. Atkreipsime dėmesį į dar kelis tokius. Pavyzdžiui, eilėraštyje, taip ir pavadintame – „Kukavo gegutė“, ištaisai remiamasi tradiciniu vaizdiniu gegutę „iškukuojant“ žmogui likusius gyventi metus:

*K u k a v o g e g u t ė, kukavo ilgai;  
Jai atliepė girių jausmingi aidai  
Paklausė našlaitė tada:  
K i e k m e t ū jai žemėje skirta vargų? (73)*

Seniausia žinia apie likusių gyventi metų spėjimą iš gegutės kukavimo baltų kraštuose bene bus Pauliaus Einhornio apie latvius: *Dem Kuckuck wird dieses zugeschrieben, daß, wann er im Vorjahr anfehlet zu schreyen, so oft er jemande anschreyet oder ankucket, so viele Jahre soll derselbe Mensch leben* „Gegutei priskiriama štai kas: kai pavasarį ji užkukuoja, tai kiek kartų kam nors sukukuoja, tiek metų tas žmogus gyvensias“ (BRMŠ III, 581, plg. 593). Jono Basanavičiaus sudarytoje XIX a. tradicinių prietarų rinktinėje skaitome: *Piemenėliai, bandą ganydami po miškus, išgirdę gegužę kukuojant, gieda: „Oi gegute gegutėle, užkukuoki, kiek man metų lig užaugant?“* „Po tos giesmės gegužei kukuojant skaito, kiek kartų kukuos, lig kol stabtelės, tai tiek metų. Arba klaus: „Lig numirštant kiek man metų?“; arba: *Pirmą kartą kiek sykių sukukuoja gegužė, tiek metų gyvensi* (BsJK, 228: Nr. 136; 366: Nr. 151). Dar XXI a. rytų Lietuvoje užrašyta: *Sako, pirmokart kap išeini, i vo pirmokart užgirsci gegutį, tai reikia skaičiuoc, kiek ana kart kukuoja, vot. Jau paskiau nevažna, ale vo kap cik pirmokart užgirdai. Tai aš nuo jo [vyro] mirimo, tų pacį [pavasari], kap anas mirė, tai skaitiau šešis metus. Tai niaugi dar trajis metus gyvinsiu* (Daugirdaitė 2011, 163). Duomenų apie įvairius būrimus iš gegutės kukavimo apstu, nesyk apie gegutę mūsų tradicijoje rašyta, tad čia nėra reikalo pernelyg plėtotis.

\*\*\*

O štai eilėraščio „Ar aš kaltas“ paskutiniame posme žaibai prilyginami milžinams:

*Nebesupusi aukso sapnais,  
Jau verčiau tegu audra užkauks  
Ir, prašnekus ž a i b a i s - m i l ž i n a i s,  
Ji kaip vyrą į kovą pašauks! (62)*

Čia reikia turėti omeny du dalykus. Pirma – tai, kad Perkūnas lietuvių kartais įsivaizduojamas kaip milžinas. Štai Marijampolėje XX a. pradžioje užrašyta: *Žmonės įsivaizduoja Perkūną baisiu milžinu; kai jis pradeda eiti, pradeda griaudėti* (Balys 1998, 49: Nr. 352). Paplitusioje sakmėje apie medžiotoją, nušovusį Perkūno medžiojamą velnią ir paskui sutikusį miške patį Perkūną, šis kitąsyk

yra milžiniško ūgio: *...Grįždamas sutinka kitą medinčių, tokį jau didelį, kad galva ligi debesų, ir tas galiausiai prisipažįsta: „...aš Perkūnas esu“; arba: ...medinčius, grįždamas namo per krūmus, sutinka kitą medinčių, tokį jau didelį, kad galva ligi debesų. Priėjęs tas didysis medinčius prie šito sako: „...aš Perkūnas esu“* (Balys 1935, 276: Nr. 2; 278–279: Nr. 13) ir pan. Perkūnui, panašu, atstovauja ir pasakos iš Basanavičiaus rinkinių herojus, apibūdintas štai kaip: *Vienas kalvis turėjo sūnų m i l ž i o n i. Sūnus buvo toks stiprus, kad jau 3 metų galėjo su mešku grumtis. Kaip jis suaugo į 12 metų, tėvas nukalo jam lazda nuo 12 pūdų ir išleido į svieta...; lemiamas jo žygdarbis buvo grynai perkūniškas: jis kaip pradės šaudyti su lazda velniams – visi išlakioja!; paskui vėl: Atrado kambary apė tuziną velniokų ir pradėjo mušti su lazda; negana to: Vėl pargrįžo pas velniokus ir pradėjo aušinti su lazda... (BsLPI II, 49–51). Ir t.t.*

Antra – tai, kad Perkūnas ir Žaibas gali būti suvokiami kaip dvi susijusios, bet atskiros esybės, nors Žaibas gali tiesiog atstoti Perkūną. Pirmą tokią užuominą aptinkame „Vilniaus jėzuitų akademinės kolegijos ganytojiškos veiklos dienoraštyje“, kur ties 1718–1719 metais, be kita ko, rašoma: *Adhuc enim cum prono sui nominis cultu in agriculturalum ore quinque resonant deastri: Sol scilicet, Luna, Fulmen, Ignis et Panis dij (vulgo Diewaytiey) passim a rudibus nominantur* „Mat dar iki šiol kaimiečių lūpomis pagarbiai tariami penkių dievybių vardai, būtent: Saulė, Mėnulis, Ž a i b a s, Ugnis ir Duona; jie visur tamsių žmonių vadinami dievais (paprastai kalbant, dievaičiais)“ (BRMŠ IV, 116, 121; vertė Marcelinas Ročka; žr. Ališauskas 2009, 67–70; Ališauskas 2012, 50–51). XX a. pradžioje Marijampolės apylinkėse užrašyta: *Perkūnas ir Žaibas yra du ponaičiai, apsilikę raudonais marškiniais, ant jų užsimetę žalius ploščius, kurie išsiūti geltonais, panašiais į žaibus, raikščiais. Perkūno plaukai juodi, susigarbinavę, o Žaibo – ugniniai, panašūs į žaibus. Žaibas turi prie krūtinės pasikabinęs skrynelę, iš kurios jis sėja žaibus* (Balys 1998, 48: Nr. 322). O štai Plateliuose 1935 m. užrašytas pasakojimas, kaip sykį iš juodo debesies staiga iššoko *ugninis milžinas (labai didelio ir stipraus ūgio vyras), kurio rūbai irgi buvę ugniniai; iš to žmogus padarė išvadą: Taigi, Perkūnas esąs ugninis milžinas* (Balys 1998, 192: Nr. 14), nors pagal ankstesnį apibūdinimą, šis ugninis milžinas veikiau primena Žaibą.

Kitąsyk Perkūnas ir Žaibas suvokiami kaip tėvas ir sūnus, kaip kad mįslėje (kur Žaibas su Perkūnu, panašu, sukeisti vietomis): *Tėvulis karan išjojo, sūnelis balną sukapojo = Žaibas ir Perkūnas* (TŽ V, 581: Nr. 47). Toks pat jų tarpusavio santykis ir latvių dainose: *Pērkonam pieci dēli, / Visi pieci amatos: / Divi grauda, divi spēra, / Piektais gāja zibsnīdams* „Perkūno penki sūnūs, /

Visi penki užsiėmę: / Dujen griaudžia, dujen tranko, / Penktas eina žybčiodamas“; *Pērkonam pieci dēli, / Visi pieci amatnieki: / Divi rūca, divi spēra, / Tas piektais zibināja* „Perkūno penki sūnūs, / Visi penki jie meistrai: / Dujen dunda, dujen tranko, / O penktas žaibuoja“ (BDS, Nr. 33704/6, 4; Kursīte 1996, 113).

Kitąsyk Perkūnas ir Žaibas – broliai, kaip kad A. Baranausko užrašytoje lietuvių pasakoje „Žaibas ir Perkūnas tabokinėje“ (LTs III, 624–626) ir rusų mįslėje: *Два брата родных: одного всякий видит, да не слышит, другого все слышат, да не видят* „Du gimtieji broliai: vieną kiekvienas mato, bet negirdi, kitą visi girdi, bet nemato“ (СдЗРН, 296: Nr. 2453).

Milžinų įvaizdis su žaibais, beje, susijęs ir „Rigvedoje“. Milžinai pavadinami Indros palydovai perkūnijose Marutai, kurie kaip tik ir svaiddo žaibus (V.52.6): *...ṛṣvā ṛṣṭhīr asṛkṣata / ānv enān āha vidyūto marūto...* „milžinai ietis sviedė, Marutamams tiems iš paskos – žaibai“; paskui (13) dar: *yá ṛṣvā ṛṣṭívidyutaḥ* „Tie milžinai iečiažaibiai“ (Aufrecht I, 367, 368; Ригведа 1995, 56, 57).

\* \* \*

Žinomas Maironio eilėraštis, taip ir pavadintas – „Nebeužtvenksi upės“, byloja:

*Nebeužtvenksi upės bėgimo,  
Norint sau eitį ji pamažu;  
Nesulaikysi naujo kilimo,  
Nors jį pasveikint tau ir baisu.*

*Naujos idėjos – darbas ne vaiko:  
Užtvenktos mėto audrų žaibus!  
Nesustabdysi bėgančio laiko:  
Vaikas tik trukdo amžių darbui.*

*Vyrai lietuviai, auštančią dieną  
Mūsų nors sūnūs visgi išvys!  
Griaukime amžiais užverstą sieną,  
Norint gailėtus jos beprotys! (107)*

Laikas čia prilyginamas upei: *Nebeužtvenksi upės bėgimo – Nesustabdysi bėgančio laiko*. Garsaus senovės kinų daoisto Džuan Dži žodžiais, „Dao neturi nei pradžios, nei galo. Daiktai gimsta ir miršta, ir nėra juose nieko tvaraus. Štai jie tušti, o štai pilni, neišlaikydami jokio tvaraus pavidalo. Metų nesustabdysi, laikas nesutursi. Be paliovos viskas auga ir nyksta, ir kiekvieną pabaigą lydi nauja pradžia. Taip tad galima pasakyti apie didįjį Dėsnį [Dao], visus daiktus smelkiantį principą“ (Eliade 1977, 605: Nr. 298).

Tą pat branduolinį vaizdinį trumpai drūtai teigia lietuvių priežodis *Lašas po lašo ir akmenį pratašo*, ar pra-

*kala*, žinomas ir daugelyje kitų pasaulio kalbų (GrgPP, 318–319: Nr. 283; žr. LTs V, 331: Nr. 4445 ir kt.). Taip pat kitas priežodis, kone žodis žodin sutampantis su Maironio eilėraščio pirmąja eilute: *Upės neužtvenksi, jūros neišsemsi* (LPP II, 530: Nr. 6442 B1 su variantais). Maironio atodairoje ypač įdomu tai, kad jau senovės indų „Rigvedoje“ (III.33.4) upės pirmuoju asmeniu pabrėžia: *ná vartave prasaváh* „neužtvenksi [mūsų] bėgimo“ (Aufrecht I, 246; plg. Ригведа 1989, 323). Su ta tik išlyga, kad vedų veiksmaždį *var-/vr-* galima būtų versti ne tik „užtvenkti“, bet ir „sustabdyti, sulaikyti, suturėti, sutrukdyti, uždaryti, užverti, užkardyti“ ar pan., o daiktavardį *prasava-* – ne tik „bėgimas“, bet ir „tėkmė, srautas“, ir tiesiog „judėjimas, veržimasis“ ar pan. (Grassmann 1872, 883, 1319–1322; Monier-Williams 1899, 698, 1007).

Kaip tik šaknies *var-/vr-* vardu *Vrtra-*, pažodžiui „tvenkėjas, stabdytojas, kliūtis“ ar pan. (MhKEWA III, 245–246, 247 ir kt.), vedose vadinamas pagrindinis griaustinio dievo Indros priešininkas slibinas, ar angys, kurio būdingas užsiėmimas – tvenkti upes, stabdyti tėkmę ir kurį Indra būtinai sutriuškina, kartu paleisdamas ir jo suturėtą aušrą. Pavyzdžiui, RV I.51.4: *tvám apám apidhánāvṛnor... vrtrám yád indra sávasáavadhīr áhim ád ít sūryam divy árohayo dṛśé* „Tu vandenų (upių) užtvarras atvėrei... Kai Vritrą, Indra, jėga pribaipei, angį, tu tu ir saulę dangun pakėlei, kad matytųsi“; I.62.5: *...ví var uśásā sūryeṇa góbhīr ándhaḥ* „atvėrei tamsą su aušra, su saule, su karvėmis“; I.85.9: Indra *’han vrtrám nīr apám aubjad arṇavám* „nudobęs Vritrą, vandenų (upių) srovę paleido“; II.22.4: *devásya sávasā prāriṇā ásuṃ riṇánn apáh* „Dievo galia pirmyn tekėt paleidai gyvastį, tekėt paleidai vandenį (upes)“ (Aufrecht I, 42, 53, 71, 195; Ригведа 1989, 65, 79, 103, 261). Ir panašiai.

Norint nesunku pastebėti ir perkeltinį, dvasinį vaizdinių lygmenį, kurį nurodo tai šen, tai ten „Rigvedoje“ žybtelinčios nedviprasmiškos užuominos. Antai I.46.5 Indra pavadinamas *ādāró... matīnām* „minčių pralaužėjas“; arba štai II.27.14 vedų dainius kreipiasi: *urv áśyām ábhayaṃ jyótir indra má* „erdvią bebaimę šviesą, Indra, pasiekti trokštu“ (Aufrecht I, 38, 201; Ригведа 1989, 59, 268) ir t.t.

Visa tai sudaro itin archajišką, didžiai tradicinį kontekstą, rezonuojantį Maironio „naujoms idėjoms“, kurios „užtvenktos mėto audrų žaibus“, ir „auštančiai dienai“, kurią viliasi išsvysti lietuvių sūnūs.

Jungo sekėjos Marie-Louise von Franz žodžiais, „archetipai mūsų psichikoje gali veikti ir kaip kūrybinės, ir kaip destruktivos jėgos: kūrybinės, kai įkvepia naujas idėjas; destruktivos, kai tos pačios idėjos sustingsta į sąmonės prietarus, užtveriančius kelią naujiems atradimams“ (Franz 1968, 377). Tokiu atveju šiuos sąmonės

prietas ir reikia pralaužti, kad atsivertų kelias „naujomis idėjoms“, kurioms „nušvitus“, sieloje „išauštų diena“.

Dėl to ir tenka „griauti sienas“. Maironio „audrų žaibus“ čia savaime mena ir tai, kad lietuvių kalboje *griauti* „versti, ardyti“ ir *griauti* „griausti, trenkti“, taip pat *griausti*, *griaustinis* ir kt. – vienos ir tos pat šaknies žodžiai (LKŽ III, 577–580; žr. FrLEW, 168 ir kt.), o griauti velnio akmenų „pilis“ bei užtvaras – vienas iš būdingų Perkūno darbų. „Sienos“ simbolika irgi visuotinė ir gerai žinoma. Pavyzdžiui, Dao „supratimas ateina paprasčiausiai nuvertus sienas, sugriovus klaidingą įsivaizdavimą, kad esama kažko, kas mus skiria nuo Dao. Kai sienos nuverstos, Dao persmelkia mus. Mes esame Dao“ (Ming-Dao 2000, 301). Viena iš santykinai nesenų itin ryškių šio praamžio įvaizdžio apraiškų yra Pinkfloidų „Siena“ (*The Wall*), griaudėjusi griauant Berlyno sieną, kuri šiaip jau irgi buvo ne tik akmeninė, bet ir simbolinė „minčių siena“.

Eilėraščio šerdį sudarantis numanomas upės, tėkmės tvenkimas, laiko, aušros stabdymas ir teigiamas jų pergalingas prasiveržimas, nugriovus užvartas (užverstą sieną), palydimas audros žaibų, – tai vis būdingi vadinamojo Pagrindinio mito vaizdiniai. Jo esmę sudaro griaustinio dievo kova su chtoniškuoju priešininku velniu, galinčiu pasireikšti įvairių atitinkamų mitinių personažų bei gyvūnų pavidalais ar atpažįstamu iš būdingų savo veiklos padarinių. Perkūno priešininkas visokeriopa stabdo, tvenkia tėkmę, gyvenimo srovę, laisvą raidą, žiemos ledu sukausto upes, laiko užgniaužęs gyvybės šaltinius, užgrobęs bei uždaręs galvijus, į akmenį sustingdęs žmogų, užgulęs lobį bei kitas gėrybes, įkalinę dangaus šviesulius, aušrą, tamsoje paslėpęs šviesą, akmenyje ugnį ir t.t. Griaustinio dievas arba jo atstovas savo ruožtu sutriuškina velnio užtvankas, žiemos ledus ir paleidžia bėgti upes, pavasarį atitirpdo gruodą ir paleidžia augti želmenis, nuverčia akmenis ir išlaisvina gyvybės šaltinius, išleidžia aptvaruose uždarytus gyvulius, prikelia akmenimis paverstus gyvūnus bei žmones, atgauna pasiglemžtus lobius, išvaduoja dangaus šviesulius, aušrą, šviesą, iš akmens išskelia ugnį ir t.t. Maironio eilėraštyje „Nebeužtvenski upės“ tad galima laikyti tiesiog poetine Pagrindinio mito išraiškia, savo vaizdiniais nenusileidžiančia senovės indų „Rigvedos“ himnams.

Toliau dar tame pat eilėraštyje Maironis kviečia:

*Ginkime kalbą, žemę, jos būdą!  
Stokim į darbą kaip milžinai!*

Šie „milžinai“, galime numanyti, – tai ir aptartieji į kovą šaukiantys „žabai-milžinai“, ir kartu milžinkapių milžinai – praeities lietuviai didvyriai, mūsų protėviai, atlikę Pagrindinio mito vertus, „perkūniškus“ žygdarbius.

#### SANTRUMPOS:

- Ališauskas 2009 = Vytautas Ališauskas. Sakymas ir rašymas: Kultūros modelių tvėrmė ir kaita Lietuvoje Didžiojoje Kunigaikštystėje. Vilnius: Aidai, 2009.
- Ališauskas 2012 = Vytautas Ališauskas. Jono Lasickio pasakojimas apie žemaičių dievus: Tekstas ir kontekstai. Vilnius: Aidai, 2012.
- Aufrecht I = Th. Aufrecht. *Die Hymen des Rigveda*, I. Berlin, 1955.
- Balys 1935 = Jonas Balys. Perkūnas medžioja velnią // *Vairas*, 1935, Nr. 3.
- Balys 1938 = Vilniaus krašto lietuvių tautosaka / Spaudai parengė Dr. J. Balys // *Tautosakos darbai*, IV. Kaunas, 1938.
- Balys 1948 II = Jonas Balys. Lietuvių tautosakos skaitymai, II. Tübingen: Patria, 1948.
- Balys 1949 = Istoriniai padavimai / Spaudai paruošė Dr. Jonas Balys. Chicago: Lietuvių katalikų spaudos draugija, 1949.
- Balys 1954 = Jonas Balys. Tautosaka apie dangų. Sodus, Michigan: J. J. Bachunas, 1954.
- Balys 1989 = Suvalkiečių liaudies kūryba Amerikoje: Antologija / Surinko ir suredagavo Jonas Balys. Silver Spring: Lietuvių tautosakos leidykla, 1989.
- Balys 1998 = Jonas Balys. Raštai, I. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.
- Balys 2002 = Jonas Balys. Raštai, III. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002.
- Balys 2004 = Jonas Balys. Raštai, V. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.
- Bartmiński 1996 = Jerzy Bartmiński. Visatos kalbinis paveikslas lenkų liaudies kultūroje // *Liaudies kultūra*, 1996, Nr. 5.
- BDS = Krišjāņa Barona Dainu skapis // <<http://www.dainuskapis.lv>>.
- Beresnevičius 1998 = G. Beresnevičius. Kosmosas ir šventvietės lietuvių ir prūsų religijose // *Darbai ir dienos: Acta et commentationes universitatis Vytauti Magni*, Nr. 6 (15). Kaunas, 1998.
- Beresnevičius 2001 = Gintaras Beresnevičius. Trumpas lietuvių ir prūsų religijos žodynas. Vilnius: Aidai, 2001.
- Beresnevičius 2004 = Erazmas Stela. apie Prūsijos senybes / Įvadą ir komentarus parašė Gintaras Beresnevičius. Vilnius: aidai, 2004.
- Bremmer 1987 = J. Bremmer. *The Early Greek Concept of the Soul*. Princeton University Press, 1987.
- BRMŠ I = Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, I: Nuo seniausių laikų iki XV amžiaus pabaigos / Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, 1996.
- BRMŠ III = Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, III: XVII amžius / Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, 2003.
- BRMŠ IV = Baltų religijos ir mitologijos šaltiniai, IV: XVIII amžius / Sudarė Norbertas Vėlius. Vilnius, 2005.
- BsJK = Juodoji knyga / Surinko Jonas Basanavičius. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.
- BsLPĮ I–II = Lietuviškos pasakos įvairios / Surinko Jonas Basanavičius, I–II. Vilnius: Vaga, 1993–1995.
- BsOD I–II = Ožkabalių dainos / Surinko Jonas Basanavičius, I–II. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.
- BsV = Iš gyvenimo vėlių bei velnių / Surinko Jonas Basanavičius. Vilnius, 1998.
- Būga I–III = Kazimieras Būga. Raštai / Sudarė Z. Zinkevičius, I–III. Vilnius, 1958–1961.

- Buračas 1996 = B. Buračas. Pasakojimai ir padavimai / Sudarė Albinas Degutis, Vidmantas Jankauskas. Vilnius, 1996.
- Daugirdaitė 2011 = Iš įvairiakalbio rytų Lietuvos folkloro: baltarusių tautosaka ne tik baltarusiškai // Tautosakos darbai, XLI. Vilnius: LLTI, 2011.
- Dhammapada 2005 = Mokymo pėdos: *Dhammapada* / Iš pali kalbos vertė Audrius Beinorius. Vilnius, 2005.
- DkŽT I = Simonas Daukantas. Žemaičių tautosaka, I: Dainos / Parengė V. Jurgutis, B. Kazlauskienė. Vilnius, 1983.
- DkŽT II = Simonas Daukantas. Žemaičių tautosaka, II: Pasakos, patarlės, mįslės / Parengė K. Aleksynas, K. Grigas, L. Sauka. Vilnius, 1984.
- Dovydaitis 1935 = Jurgis Dovydaitis. Geležiniai velniai // Gimtasis kraštas. Šiauliai, 1935, Nr. 1 (5).
- Dowson 2000 = John Dowson. A Classical Dictionary of Hindu Mythology and Religion, Geography, History and Literature. New Delhi: D. K. Printworld, 2000.
- Dundulienė 1988 = Pranė Dundulienė. Lietuvių liaudies kosmologija. Vilnius: Mokslas, 1988.
- DvPSO = Pasakos, sakmės, oracijos / Surinko M. Davainis-Silvestraitis. Vilnius, 1973.
- Eliade 1977 = Mircea Eliade. From Primitives to Zen: A Thematic Sourcebook of the History of Religions. San Francisco–New York–etc.: Harper & Row, 1977.
- Franz 1968 = M.-L. von Franz. The Process of Individuation // Man and his Symbols / Eds. C. G. Jung, M.-L. von Franz. USA, Canada: Dell Publishing, 1968.
- FrLEW = Ernst Fraenkel. Litauisches etymologisches Wörterbuch, I–II. Heidelberg–Göttingen, 1962–1965 (puslapių numeracija ištisinė).
- FW = Funk & Wagnalls Standard Dictionary of Folklore, Mythology, and Legend / Ed. Maria Leach. New York, 1949.
- FŽ = Frazėologijos žodynas / Redagavo Jonas Paulauskas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2001.
- Grassmann 1872 = H. Grassmann. Wörterbuch zum Rig-Veda. Delhi, 1999 (<sup>1</sup>1872).
- GrgPP = Kazys Grigas. Patarlių paralelės: Lietuvių patarlės su latvių, baltarusių, rusų, lenkų, vokiečių, anglų, lotynų, prancūzų, ispanų atitikmenimis. Vilnius: Vaga, 1987.
- Grinaveckis 1960 = V. Grinaveckis. Dėl kai kurių vietovardžių kilmės // Lietuvių kalbotyros klausimai, III. Vilnius, 1960.
- Hocart 1970 = A. M. Hocart. Kings and Councilors: An Essay in the Comparative Anatomy of Human Society / Edited and with an Introduction by Rodney Needham, Foreword by E. E. Evans-Pritchard. Chicago–London, 1970 (<sup>1</sup>1936).
- Iliada 1962 = Homeras. Iliada / Redagavo A. Dambrauskas. Vilnius, 1962.
- JšLD III = Lietuviškos dainos / Užrašė Antanas Juška, III. Vilnius, 1954.
- Jucevičius 1959 = L. A. Jucevičius. Raštai. Vilnius, 1959.
- Jurginis 1976 = J. Jurginis. Pagonybės ir krikščionybės santykiai Lietuvoje. Vilnius, 1976.
- Klostermaier 1998 = Klaus K. Klostermaier. A Concise Encyclopedia of Hinduism. Oxford: Oneworld, 1998.
- KlvD = Prūsijos Lietuvių dainos / Surinko ir pridėdamas anas per Rėžą, Nesselmann'ą, Dr. Sauerwein'ą bei kitus rinktas arba su-taisytas dainas išleido savo paties kašta Vilius Kalvaitis. Tilžėje, 1905; Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998.
- KrbLPK = Bronislava Kerbelytė. Lietuvių liaudies padavimų katalogas. Vilnius, 1973.
- KrbŽA = Žemės atmintis: Lietuvių liaudies padavimai / Parengė Bronislava Kerbelytė. Vilnius, 1999.
- KrLEV II = Konstantīns Karulis. Latviešu etimoloģijas vārdnīca, II. Rīga: Avots, 1992.
- Kursīte 1996 = Janīna Kursīte. Latviešu folklorā mītu spoguļi. Rīga, 1996.
- Laurinkienė 1996 = N. Laurinkienė. Senovės lietuvių dievas Perkūnas: kalboje, tautosakoje, istoriniuose šaltiniuose. Vilnius, 1996.
- Lebeuf 1996 = Arnold Lebeuf. The Milky Way, a path of the souls // Astronomical Traditions in Past Cultures / Edited by Vesseline Koleva and Dimiter Kolev. Sofia, 1996.
- Leeuw 1963 = Gerard van der Leeuw. Religion in Essence and Manifestation, I–II. New York and Evanston, 1963 (puslapių numeracija ištisinė).
- LKŽ I–XX = Lietuvių kalbos žodynas, I–XX. Vilnius, 1956–2002.
- Lobač 2011 = Uladzimir Lobač. Miškas baltarusių mitopoetiniame pasaulėvaizdyje // Liaudies kultūra, 2011, Nr. 1.
- LPP II = Lietuvių patarlės ir priežodžiai, II / Parengė Kazys Grigas ir kiti. Vilnius: LLTI, 2008.
- LTs II = Lietuvių tautosaka, II: Dainos, raudos / Paruošė V. Barauskienė, B. Kazlauskienė, B. Uginčius. Vilnius: Mintis, 1964.
- LTs III = Lietuvių tautosaka, III: Pasakos / Paruošė L. Sauka, A. Seselskytė. Vilnius, 1965.
- LTs IV = Lietuvių tautosaka, IV: Pasakos, sakmės, pasakojimai, oracijos / Paruošė L. Sauka, A. Seselskytė, N. Vėlius, K. Viščinis. Vilnius, 1967.
- LTs V = Lietuvių tautosaka, V: Smulkioji tautosaka, žaidimai ir šokiai / Medžiagą paruošė K. Grigas. Vilnius, 1968.
- Maironis 1988 = Maironis. *Lyrika*. Vilnius: Vaga, 1988.
- Marcinkevičienė 2005 = Mirties ženklai / Spaudai parengė Nijolė Marcinkevičienė // Liaudies kultūra, 2005, Nr. 5.
- Marcinkevičius 1975 = Justinas Marcinkevičius. Eilėraščiai, mažosios poemos. Vilnius: Vaga, 1975.
- MhEWA I–II = M. Mayrhofer. Etymologisches Wörterbuch des Altindischen, I–II. Heidelberg, 1992–1996.
- MhKEWA I–III = M. Mayrhofer. Kurzgefasstes etymologisches Wörterbuch des Altindischen, I–III. Heidelberg, 1956–1976.
- Milašius 1994 = Oskaras Milašius. Vienatvė, mano motina / Vertė A. Vaičiulaitis ir kt. Vilnius: Scena, 1994.
- Ming-Dao 2000 = Deng Ming-Dao. *365 Dao įžvalgos kasdienai*. Kaunas, 2000.
- Monier-Williams 1899 = M. Monier-Williams. A Sanskrit-English Dictionary, etymologically and philologically arranged, with special reference to cognate Indo-European languages by Sir. Monier Monier-Williams / New edition, greatly enlarged and improved with the collaboration of professor E. Leumann, professor C. Cappeller, and other scholars. Oxford University Press, 1899; Delhi: Motilal Banarsidass, 1999.
- MžPKEŽ IV = Vytautas Mažiulis. Prūsų kalbos etimologijos žodynas, IV. Vilnius, 1997.

- Narbutas 1998 = Teodoras Narbutas. Lietuvių tautos istorija, I: Lietuvių mitologija. Vilnius: Mintis, 1998.
- PkIEW = Julius Pokorny. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, I. Bern–München, 1959.
- Platonas 1981 = Platonas. Valstybė / Iš senosios graikų kalbos vertė Jonas Dumčius. Vilnius, 1981.
- Platonas 1999 = Platonas. Faidonas, arba apie sielą / Iš graikų k. vertė, įvadą ir paaiškinimus parašė Tatjana Aleknienė. Vilnius: Aidai, 1999.
- Razauskas 2011 = Dainius Razauskas-Daukintas. Krosnis mitologijoje. Vilnius: Aidai, 2011.
- Razauskas 2011a = Dainius Razauskas. Iš baltų mitinio vaizdymo juodraščių: Aušrinė // Liaudies kultūra, 2011, Nr. 6.
- Rėza II = Liudvikas Rėza. Lietuvių liaudies dainos, II. Vilnius: Vaga, 1964.
- Rimantienė 1995 = Rimutė Rimantienė. Lietuva iki Kristaus. Vilnius, 1995.
- RSPS = Lietuvių rašytojų surinktos pasakos ir sakmės / Parengė Bronislava Kerbelytė. Vilnius, 1981.
- Slavinskas 1937 = Z. Slavinskas. Lietuvių kalnklės // Tautosakos darbai, III. Kaunas, 1937.
- Speičytė 2012 = Brigita Speičytė. Anapus ribos: maironis ir istorinė Lietuva. Vilnius: LLTI, 2012.
- SRP = Pasaulinės literatūros biblioteka: Senovės Rytų poezija. Vilnius, 1991.
- Strazdas 1991 = Antanas Strazdas. Giesmės svietiškos ir šventos (faksimilinis leidinys). Vilnius: Vaga, 1991.
- TD III = Tautosakos darbai / Spaudai paruošė Dr. J. Balys, III. Kaunas, 1937.
- TŽ I, V = Tauta ir žodis / Red. prof. V. Krėvė-Mickevičius, I, V. Kaunas, 1923, 1928.
- Ulansey 1991 = David Ulansey. The Origins of the Mithraic Mysteries: Cosmology and Salvation in the Ancient World. New York–Oxford: Oxford University Press, 1991.
- Vaitkevičienė 2001 = Daiva Vaitkevičienė. Ugnies metaforos: Lietuvių ir latvių mitologijos studija. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001.
- Vaitkevičienė 2007 = Daiva Vaitkevičienė. Tarp emocijos ir ritualo: Baltų karo papročių pėdsakais // Tautosakos darbai, XXXIII. Vilnius: LLTI, 2007.
- VIEMD = Ežeras ant milžino delno: Lietuvių liaudies padavimai / Sudarytojas Norbertas Vėlius. Vilnius, 1995.
- Zaborskaitė 1968 = Vanda Zaborskaitė. Maironis. Vilnius, 1968.
- Афанасьев III = А. Н. Афанасьев. Поэтические воззрения славян на природу: Опыт сравнительного изучения славянских преданий и верований в связи с мифическими сказаниями других родственных народов, III. Москва, 1995.
- Виденгрэн 2001 = Гео Виденгрэн. Мани и манихейство. Санкт-Петербург, 2001.
- Кюмон 2002 = Франц Кюмон. Восточные религии в Римском язычестве. Санкт-Петербург, 2002.
- Левкиевская 2002 = Е. Левкиевская. Мифы русского народа. Москва, 2002.
- ЛП = Легенды і паданні / Складальнікі: М.Я. Грынблат, А.І. Гурскі; 2-е выданне, дапоўненае і дапрацаванае. Мінск: Беларуская навука, 2005.
- Матъе 1996 = М. Э. Матъе. Избранные труды по мифологии и идеологии Древнего Египта. Москва: Восточная литература, 1996.
- НБ = «Народная Библия»: Восточнославянские этимологические легенды / Составление и комментарии О. В. Беловой. Москва: Индрик, 2004.
- Ригведа 1989 = Ригведа: Мандалы I–IV, издание подготовила Т. Я. Елизаренкова. Москва, 1989.
- Ригведа 1995 = Ригведа: Мандалы V–VIII, издание подготовила Т. Я. Елизаренкова. Москва, 1995.
- СД III = Славянские древности: Этнолингвистический словарь под общей редакцией Н. И. Толстого, III. Москва, 2004.
- СдЗРН = Загадки русского народа: Сборник загадок, вопросов, притч и задач / Составил Д. Садовников. С.-Петербург, 1876.
- Сержпутоўскі 1998 = Аляксандр Казіміравіч Сержпутоўскі. Прымхі і забабоны беларусаў-палешукоў. Мінск: Універсітэцкае, 1998.
- Тайлор 1989 = Эдвард Бурнетт Тайлор. Первобытная культура. Москва, 1989.
- Фасмер IV = М. Фасмер. Этимологический словарь русского языка / Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева, IV. Санкт-Петербург, 1996.
- Элиаде 1998 = Мирча Элиаде. Религии Австралии. Санкт-Петербург, 1998.

## Maironis and the old tradition

Dainius RAZAUSKAS

The object of this article — the lyricism of the Lithuanian patriarchal poet Maironis; particularly several more characteristic examples of it. The goal — to show its deep connection with the old Lithuanian tradition (religion, mythology, folklore). It seems that the poetry of Maironis is full of not only individual motifs of the old tradition, but whole themes and even peculiar “poetic reconstructions” and interpretations. Moreover, in many cases it goes beyond the limits of just Lithuanian or Baltic ancient traditions, but there are echoes of deeper Indo-European mythic images or perhaps even from the depths of human history. All this shows that this side of the Poet’s work still has not been sufficiently assessed and it truly deserves deeper analysis.

*Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas,  
Antakalnio g. 6, LT-2055 Vilnius,  
el.p. liaudies.kultura@llkc.lt; dainius@llti.lt  
Gauta 2012-03-07, įteikta spaudai 2013-06-06*